

τῶν μαθητῶν, διὰ τῆς ἐπιβολῆς προαιρετικῶν δῆθεν εἰσφορῶν ἢ τῆς προμηθείας πλήθους βοηθητικῶν βιβλίων ἐκδιδομένων ἀπὸ ιδιότητος.

Εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν θὰ καταργηθοῦν ἐντελῶς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τέλη, τὰ ἔνσημα καὶ αἱ εἰσφοραί.

Καὶ εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν ἐπίσης, δὲν θὰ καταβάλλωνται τέλη ἐγγραφῆς. Θὰ καταργηθοῦν τὰ πάσης φύσεως ἐξέταστρα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ὄχι μόνον οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν φοιτητῶν, ἀλλὰ καὶ μέτρον διαβλητόν.

Μὲ τὴν «δωρεάν Παιδείαν» τόσον αἱ Ἀνώταται Σχολαί, καθὼς καὶ οἱ καθηγηταί των, θὰ στερηθοῦν πόρων. Τὸ κενὸν αὐτὸ θὰ καλυφθῆ ἀπὸ χορηγήσεις τοῦ Κράτους.

3. ΥΠΟΤΡΟΦΙΑΙ

Θὰ γενικεύσωμεν τὸν θεσμόν τῶν κρατικῶν ὑποτροφιῶν πρὸς τὰ ἀριστεύοντα τέκνα τοῦ Λαοῦ μας. Ἰδεὸς μας θεσμός εἶναι τὸ Ἴδρυμα τῶν Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν. Ἐξαιρετος καὶ ἀξία πάσης ἐξάρσεως εἶναι ἡ διοίκησις καὶ λειτουργία του. Ἀλλὰ δυστυχῶς φυτόζωει, διότι ἔχει ἀνεπαρκῆ οἰκονομικὰ μέσα. Ἐλάχιστος εἶναι σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποτρόφων, τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Θὰ τοῦ παρασχεθοῦν ἐπαρκῆ μέσα διὰ τὴν γενίκευσιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ. Θὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ὁ θεσμὸς τῶν ἐκπαιδευτικῶν δανείων.

Θὰ προνοηθῆ ἐπίσης ἡ ἐξασφάλισις τῆς σταδιοδρομίας τῶν ὑποτρόφων τοῦ ἐξωτερικοῦ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των.

Ἡ Δημοκρατία τότε μόνον δικαιώνει τὴν ὕπαρξιν της, ὅταν καταστῆ Ἀξιοκρατία. Ὁ θεσμὸς τῶν κρατικῶν ὑποτροφιῶν πρὸς τοὺς ἀριστεύοντας μαθητάς, ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, μέχρι καὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, δὲν ἀποτελεῖ μόνον ὑπηρεσίαν πρὸς τοὺς ἀριστεύοντας πτωχοὺς μαθητάς καὶ τοὺς γονεῖς των. Ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ Ἔθνος. Διότι ἀξιοποιεῖ τὰ τάλαντα τῆς Φυλῆς. Καὶ ἡ Ἑλλάς στερεῖται θεδαίως πολλῶν πρώτων ὕλων. Ἀλλὰ διαθέτει ἀσφαλῶς μίαν καὶ τὴν ἀρίστην: Τὸ πνεῦμα. Μὲ τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τοῦ πνεύματος, ἀντὶ νὰ εἴμεθα καθυστερημένη ἐπαρχία, θὰ δυνάμεθα νὰ καταστῶμεν πρωτοπορία.

4. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

α) Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις

Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἔχη ἕξ τάξεις. Θὰ ἀναμορφωθῆ πλήρως τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, τὸ ὅποιον εἶναι πεπαλαιωμένον, διὰ νὰ προσαρμοσθῆ εἰς τὰς νέας ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀπαράδεκτον τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ μας νὰ ἐκπαιδεύωνται ἀκόμη μὲ πρόγραμμα, τοῦ ὁποίου αἱ κύριαι γραμμαὶ ἐχαράχθησαν τὸ 1911. Εἰδικὴ μέριμνα θὰ ληφθῆ διὰ νὰ συγγραφῶν καὶ νὰ ἐκδοθοῦν ἀπὸ τὸ κράτος βιβλία ἀναγνωστικὰ καὶ βοηθητικά, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν προηγμένων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ξένων χωρῶν.

Ἡ συγγραφή των θὰ ἀνατεθῆ εἰς κορυφαίους ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Ἐπιστήμης. Προκαλεῖ σήμερον καὶ ἀγανάκτησιν καὶ ἐντροπὴν ἡ ἀθλία ποιότης ὠρισμένων σχολικῶν βιβλίων μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀφορήτων λεπτομερειῶν, τὴν μικρολογίαν καὶ τὴν μωρίαν των.

Ὅτι τὰ σχολεῖα τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσεως πρέπει νὰ ἀποκτήσουν ἀριθμητικῶς ἐπαρκῆς διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ ὅτι πρέπει νὰ αὐξήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν δημοδιδασκάλων, τόσον ὥστε, ὄχι μόνον καὶ ὁ παραμικρὸς οἰκισμὸς τῆς χώρας νὰ μὴ στερῆται διδασκάλων ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῶν σχολείων νὰ μὴ ὑπάρχουν περισσότεροι τῶν 40 μαθητῶν, εἶναι αὐτονόητον καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιλη-

φθῆ εἰς προγραμματικὰς δηλώσεις διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τονισθῆ εἶναι ὅτι ἡ κυβέρνησις θὰ προωθήσῃ τὰ Ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ἐκπαιδεύουν τοὺς δημοδιδασκάλους μας, τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, καὶ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς τὸ ἀνώτερον ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν καὶ τὰ μέσα, ὡς καὶ τὸ κατάλληλον πρόγραμμα σπουδῶν, διὰ νὰ ὑψωθῆ τὸ ἐπίπεδον μορφώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως.

6) Μέση Ἐκπαίδευσις

Εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν θὰ ἰσχύσῃ ἡ διαίρεσις τῶν σχολείων εἰς δύο τριετῆς κύκλους σπουδῶν. Ὁ πρῶτος, τὸ Προγυμνάσιον καὶ ὁ δεύτερος, τὸ Γυμνάσιον, καθὼς ἔχει καθιερώσει ὁ ἰδικὸς μας Νόμος τοῦ 1951. Βεβαίως θὰ διατηρηθῆ ὁ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτήρ τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν μακρὰν ἱστορικὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους. Ὁ «ἀνθρωπισμός» ὁμοῦς, τὸν ὁποῖον θὰ καλλιεργήσωμεν εἰς τὰ Γυμνάσιά μας, δὲν θὰ εἶναι ὁ σχολαστικὸς, ὁ ὁποῖος φονεύει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ἕνας ἀνθρωπισμὸς ἀνοικτὸς εἰς τὰς Ἐπιστήμας καὶ τὰ μεγάλα πνευματικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ εἴσοδος τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Προγυμνάσια θὰ εἶναι εὐκόλος, διότι πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθοῦν οἱ ἀποφοιτῶντες τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου νὰ συμπληρώσουν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν τῶν. Διὰ τοῦτο θὰ ἰδρυθῆ πυκνὸν δίκτυον Προγυμνασίων ἀνά τὴν χώραν καὶ δι' ὑποτροφῶν θὰ ἐνθαρρυνθοῦν καὶ οἱ ἔφηβοί μας καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν νὰ μὴ θεωρήσουν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν περαιουμένην εἰς τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ βαθμιαίως νὰ γίνῃ κοινὴ συνείδησις, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἡ στοιχειώδης ἐγκύκλιος παιδεία πρέπει νὰ λήγῃ μὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας, περιλαμβάνουσα ἐννέα τουλάχιστον ἔτη σπουδῶν.

Ἀγχιθέτως, τόσον ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅσον καὶ ἡ προαγωγή ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην τάξιν αὐτοῦ θὰ γίνεταί μετ' αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν ἱκανοτήτων τῶν μαθητῶν. Θὰ ὑπάρχουν πρῶτον αὐστηραὶ εἰσαγωγικαὶ ἐξετάσεις ἀπὸ τοῦ Προγυμνασίου εἰς τὸ Γυμνάσιον. Ἐπίσης, ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν, καθὼς καὶ ἀπὸ τῆς Β' εἰς τὴν Γ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου ἡ προαγωγή θὰ δίδεται μόνον εἰς τοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἐπιδεικνύουν ὑψηλοτέραν στάθμην ἐπιδόσεων, ὥστε βαθμιαίως νὰ γίνεταί περιορισμὸς καὶ εἰς τὸ γυμνασιακὸν ἀπολυτήριον νὰ φθάνουν ὄχι οἱ πάντες, ἀλλὰ μόνον οἱ ἱκανοί. Πρέπει νὰ σταματήσῃ ἡ σκανδαλώδης ἀγραματοσύνη τῶν ἀποφοιτῶν τοῦ σημερινοῦ Γυμνασίου μας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ἐντροπὴν διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς Χώρας. Διὰ τοῦτο θὰ νομοθετηθοῦν κυρώσεις κατὰ τῶν ὑπευθύνων ἐκπαιδευτικῶν, οἱ ὁποῖοι δέχονται νὰ δίδουν τὸ γυμνασιακὸν ἀπολυτήριον εἰς χεῖρας ἀγραμμάτων. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ θὰ δοθῆ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἤθους.

Ἐπανάστασις θὰ γίνῃ εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Τὴν συγγραφὴν θὰ ἀναλάβουν κορυφαῖοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες, προκειμένου δὲ περὶ βιβλίων τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, θὰ ἐπιλεγθοῦν, θὰ μεταφρασθοῦν καὶ θὰ διασκευασθοῦν (πρὸς χρῆσιν μαθητῶν καὶ διδασκάλων) καὶ ἄριστα ἐγχειρίδια χρησιμοποιούμενα εἰς σχολεῖα προηγμένων χωρῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὅμοιως, εἰδικὴ φροντίς θὰ ληφθῆ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως μὲ ἐργαστήρια καὶ βιβλιοθήκας, διότι εἶναι ἀπαράδεκτον κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα αἱ αἰθουσαὶ τῶν Γυμνασίων μας νὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρας γυμνοὺς τοίχους καὶ ἕνα μαυροπίνακα.

Τριετῆς θὰ εἶναι καὶ οἱ δύο κύκλοι τῆς Μέσης Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐπομένως τὸ σύνολον τῶν ἐτῶν τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Παιδείας μας θὰ παραμείνῃ δώδεκα ἔτη.

Σήμερον εἰς τὴν πραγματικότητα, εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα, διότι ἀπὸ τὸ τέλος

Μαΐου διαλύονται αἱ σχολικαὶ τάξεις καὶ μόνον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἐπομένου Ὀκτωβρίου ἀρχίζουν τὰ μαθήματα τοῦ νέου ἔτους, δηλαδή, χάνονται ἀπὸ τὴν σχολικὴν ἐργασίαν τέσσαρες ὁλόκληροι μῆνες. Εἰς τούτους, ἐὰν προστεθοῦν αἱ διακοπαὶ Χριστουγέννων καὶ Πάσχα, καθὼς καὶ αἱ πολυήμεροι Ἐθνικαὶ Ἑορταί, τὸ καθαυτὸ σχολικὸν ἔτος περιορίζεται περίπου εἰς ἕξ μῆνας. Θὰ ὑπάρξῃ μεταρρύθμισις. Θὰ ἀναμορφωθῇ πλήρως τὸ σύστημα τοῦ ἐλέγχου ἐπιδόσεων τῶν μαθητῶν, θὰ καταργηθοῦν αἱ ἐξετάσεις τῶν πολλῶν ἐβδομάδων καὶ θὰ ἀξιοποιηθοῦν πλήρως ὁ Ἰούνιος καὶ ὁ Σεπτέμβριος ὡς μῆνες πραγματικῆς σχολικῆς ἐργασίας. Εἰδικῶς διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν μαθητῶν ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν ἀποφασιστικὴν σημασίαν θὰ ἔχη ἢ καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐπίδοσις καὶ ὄχι τὸ γραπτὸν τῶν ἐξετάσεων, διότι κριτήριον πρέπει νὰ εἶναι ὄχι αἱ ἐπιτυχίαι τῆς μνήμης, ἀλλὰ αἱ ἰκανότητες τῆς κρίσεως.

γ) Τεχνικὴ Ἐκπαίδευσις

Ἀμέριστος θὰ εἶναι ἡ μέριμνα τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς Τεχνικῆς Ἐκπαιδεύσεως, κυρίως τῆς Διοικητικῆς καὶ τῆς Μέσης, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη καθυστέρησις. Εἰς τὸν αἰῶνα τῆς Τεχνικῆς καὶ εἰς χώραν εὐρισκομένην εἰς τὸ στάδιον τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ καθυστέρησις αὕτη ἀποτελεῖ ἐκγλήμα. Θὰ προβῶμεν εἰς πλήρη διοργάνωσιν τῶν τεχνικῶν σχολείων εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας καὶ θὰ ἐπιδιώξωμεν δι' αὐτῶν τὴν ἐκπαίδευσιν στελεχῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκονομίας.

Τεχνικόν, ὅμως, Σχολεῖον σημαίνει, κατὰ κύριον λόγον, ἐξοπλισμὸν καὶ κατάλληλον διδακτικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον θὰ προέλθῃ ἀπὸ ἰδρυομένην Ἀνωτάτην Τεχνικὴν Σχολήν. Πρέπει ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὸ ἕτερον σκέλος τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἡ Τεχνικὴ Μέση Ἐκπαίδευσις, νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς ἴσην τουλάχιστον μοῖραν πρὸς τὴν Γενικὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν. Τύποι σχολείων θὰ δοκιμασθοῦν, προγράμματα σπουδῶν θὰ ἐκπονηθοῦν καὶ ἰδίως θὰ κατοχυρωθοῦν τὰ ἐπαγγελματικὰ προσόντα τῶν ἀποφοίτων τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν κατὰ βαθμίδας, οὕτως ὥστε μὲ χαρὰν οἱ νέοι μας νὰ τρέπωνται εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς τὰς τεχνικὰς σπουδὰς, ὄχι μόνον τοῦ ἀνωτάτου ἐπιπέδου (Πολυτεχνείου) ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων.

Β. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ περιωπήν. Πρὸς τοῦτο ὀφείλομεν ὄχι μόνον νὰ βελτιώσωμεν τὴν οἰκονομικὴν του θέσιν, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσωμεν καὶ τὸ κύρος καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του. Πρέπει πρὸ πάντων, διὰ τῆς πλήρους ἐξυγιάνσεως τῆς Διοικήσεως νὰ τὸν ἀπελευθερώσωμεν ἀπὸ τὸν κομματικὸν ζυγὸν καὶ τὸν φόβον τῶν διώξεων. Πλάσματα ἔμφοβα καὶ ἐξηρητημένα δὲν δύνανται νὰ διαπλάσουν ὑψηλόφρονας ψυχὰς. Καὶ ἐπειδὴ μόνον μὲ τὴν συνεχῆ βελτίωσιν θὰ δυναθῶσιν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας νὰ συγχρονισθοῦν, θὰ καθιερωθῇ ὁ θεσμὸς τῆς συνεχοῦς ἐπιμορφώσεως τῶν διδακτικῶν στελεχῶν, ὅπως γίνεται εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας.

Θὰ ἰδρυθῇ Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον, τὸ ὁποῖον σκοπὸν θὰ ἔχη ἀφ' ἑνὸς τὴν ἔρευναν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς συντελουμένης εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν ὄλων τῶν ειδικοτήτων.

Ἐδῶ θὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς εὐρείαν κλίμακα οἱ νέοι ἐπιστήμονές μας, οἱ ὁποῖοι μετεξπαιδεύθησαν ἤδη εἰς τὸ ἐξωτερικόν ἢ θὰ μετεκπαιδευθοῦν εἰς τὸ μέλλον.

Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ γίνῃ εἰς τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον ἡ διάκρισις μεταξὺ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Τμήματος, ὅπως ἐλειτουργεῖ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἰδικῆς μου ὑπουργίας. Διότι διάφορος εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἐκάστου.

6. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΩΤΑΤΑΣ ΣΧΟΛΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Τὸ σημερινὸν σύστημα τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων εἰς τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα τῆς χώρας θὰ ἐγκαταλειφθῆ, διότι μὲ αὐτὸ ταλαιπωροῦνται κατ' ἔτος χιλιάδες νέων συνωθουμένων πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Ἀνωτ. Σχολῶν διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὀπωσδήποτε μίαν εἴσοδον ἀδιακρίτως εἰδικότητος. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος τῆς ἐπιλογῆς εὐνοεῖ μόνον τοὺς ἱκανοὺς. Διὰ νὰ λήξῃ αὕτη ἢ δυσάρεστος κατάστασις θὰ καθιερώσωμεν τὸ «Ἀκαδημαϊκὸν Ἀπολυτήριον», κατὰ τὸν τύπον τοῦ Baccalaureat καὶ τῆς Matura τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο θὰ λειτουργήσῃ ὡς ἑξῆς: Τὸ Γυμνασιακὸν Ἀπολυτήριον θὰ πιστοποιῆ μόνον τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν, θὰ ἀποτελῆ «προσόν», ὅπου ἀπαιτεῖται Ἀπολυτήριον Γυμνασίου, δὲν θὰ παρέχῃ ὅμως δικαίωμα ἐγγραφῆς εἰς τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα τοῦτο ὀφείλουν νὰ προσέλθουν εἰς ἐξετάσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐνεργοῦνται ἀμέσως μετὰ τὰς τελικὰς ἐξετάσεις τοῦ Ἰουνίου εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν μεγάλων διαμερισμάτων τῆς χώρας, ἐνώπιον μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν Μέσης καὶ Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσεως, διὰ νὰ τύχουν Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀπολυτηρίου (τούτου θὰ ὑπάρχουν περισσότεροι τοῦ ἐνὸς τύπου). Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν θὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ἰσοτίμως δύο παράγοντες. α) Ὁ μέσος ὅρος τῶν βαθμῶν τοῦ ἐνδεικτικοῦ προαγωγῆς καὶ ἀπολύσεως κατὰ τὰς δύο τελευταίας γυμνασιακὰς τάξεις καὶ β) τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γραπτῶν ἐξετάσεων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ὑποβληθῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀπολυτηρίου. Μὲ βάσιν τοὺς βαθμοὺς τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀπολυτηρίου θὰ εἰσάγονται πλεόν ἄνευ ἄλλων διατυπώσεων εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς, τῶν ὁποίων ὁ κλειστός ἀριθμὸς βαθμιαίως θὰ καταγηθῆ. Οἱ ἀποτυγχάνοντες, ἢ ὅσοι δὲν θὰ ἐπιτύχουν ὑψηλοὺς βαθμοὺς διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐγγραφὴν εἰς Σχολὰς τῆς προτιμῆσεώς των, θὰ δύνανται νὰ ἐξετάζωνται εἰς νέαν ἐξεταστικὴν περίοδον μετὰ ἓν ἔτος καὶ εἰς μίαν ἀκόμη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

7. ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Γενικὴ εἶναι ἡ γνώμη ὅτι ἡ Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευσις δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τῆς. Ἡ διδασκαλία κατὰ φάλαγγας μέσα εἰς πυκνὰ ἀκροατήρια, ἡ ἔλλειψις ἐπαφῆς καὶ δημιουργικῆς συνεργασίας διδασκόντων καὶ διδασκομένων, αἱ συνεχεῖς καὶ ἀτέρμονες τμηματικαὶ ἐξετάσεις, μὲ προπαρασκευὴν τῶν φοιτητῶν ἀπὸ ἀνευθύνους συνήθως καὶ ὑποτυπώδεις σημειώσεις παραδόσεων, αἱ περιορισμέναι εὐκαιρίαι φροντιστηριακῶν καὶ ἐργαστηριακῶν ἀσκήσεων καὶ ἡ πλήρης σχεδὸν ἀπουσία πραγματικῆς διοικήσεως εἰς τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ μας Ἰδρύματα εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια μειονεκτήματά των. Πρέπει τὸ ὅλον σύστημα τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσεως νὰ ἀναδιοργανωθῆ ἐκ βάθρων. Νὰ πολλαπλασιασθῆ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, πρὸ πάντων εἰς τὰς κατωτέρας βαθμίδας. Νὰ ἐπιδιωχθῆ ὁ προσωπικὸς μεταξὺ διδασκομένων καὶ διδασκόντων διάλογος εἰς τὸν χώρον τῆς ἐρεῦνης. Νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ οὐσιαστικὴ μύησις εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ ὄχι ἡ ἐπιβάρυνσις τῆς μνήμης μὲ σωρὸν νεκρῶν καὶ ἐτοιμῶν γνώσεων. Νὰ ἀπλοποιηθῆ τὸ σύστημα τῶν ἐξετάσεων καὶ αὗται νὰ διενεργῶνται μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος, ποτὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διδακτικοῦ ἔτους, ὥστε νὰ μὴ ταλαιπωροῦνται μὲ ἀλλεπαλλήλους ἐξετάσεις διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι, ἀλλὰ νὰ ἀφοσιώνωνται ἀπερίσπαστοι εἰς τὸ ἔργον των. Νὰ προωθηθῆ ἡ ἀγωγή τῶν φοιτητῶν καὶ ἡ διάπλασις των εἰς ἐλευθέρους καὶ ὑψηλόφρονας δημοκρατικοὺς πολίτας. Καὶ τέλος νὰ εἰσαχθῆ σύστημα Διοικήσεως, τὸ ὁποῖον νὰ ἐγγυᾶται τὴν τάξιν τῶν σπουδῶν καὶ τὴν πειθαρχίαν, τῶν τῶν

διδασκομένων δσον και τών διδασκόντων. Ο έναύσιος Πρύτανης και η Πανεπιστημιακή Σύγκλητος θα παραμείνουν, θεβαίως, ως ανώτερα όργανα και σύμβολα, η καθ' αυτό όμως διοικήσεις και διαχειρίσεις θα ανατεθώ εις Πρόεδρον, ό όποιος θα προϊσταται τών διοικητικών και οικονομικών υπηρεσιών και θα έχη εύρείας δικαιοδοσίας, όπως γίνεται εις τās άγγλοσαξωνικάς χώας. Τόν Πρόεδρον (μέ μακράν θητείαν) θα διορίζη η κυβέρνησις μεταξύ τριών προσώπων υποδεικνυομένων υπό τής Συγκλήτου εκάστου Άνωτάτου Εκπαιδευτικού Ίδρύματος.

Παραλλήλως, θα ίδρυθώ τρίτον Πανεπιστήμιον, καθώς και πολλοί Άνώτατοι Σχολαί πανεπιστημιακού επιπέδου διαφόρων ειδικότητων. Διότι επιβάλλεται:

α) Νά αποσυμφορηθού τά ηδη υπάρχοντα Πανεπιστήμια.

β) Νά δοθού εύκαιρία εις όλους τούς νέους μας να σπουδάζουν εντός τής χώρας και να μη αποδημού εις τό εξωτερικόν, όπου η εκτροχιάζονται και ματαιοπονού αναλίσκοντες τās πτωχάς πατρικάς οικονομίας, η εύδοκιμούν, αλλά χάνονται δια τήν Ελλάδα, παραμένοντες έσαει εις τό εξωτερικόν.

γ) Νά οργανωθού εντός τών Άνωτάτων Σχολών μεταπτυχιακαί ανώτεροι σπουδαί, προς πληρεστέραν έμβάθυνσιν και ειδίκευσιν εις τās επιστήμας, καθώς και προς έρευναν. Αί σπουδαί αύται θα αποτελού επίσης προϋπόθεσιν αποκτήσεως διδακτορικού διπλώματος.

Επίσης θα άνεγερθού εις τό συντομώτερον χρόνον φοιτητουπόλεις εις Αθήνας και Θεσσαλονίκην.

8. Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Έχομεν από μακροϋ επαγγέλθώ ότι δια να ένοποιήσωμεν τήν σχολικήν σωματικήν άγωγήν και ενισχύσωμεν τόν άθλητισμόν, θα ίδρύσωμεν εις τό ύπουργείον Παιδείας ύφυπουργείον Σωματικής Άγωγής και Άθλητισμού.

9. ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

Δ' όλας τās βαθμίδας τής εκπαιδεύσεως ύπάρχει όξυ πρόβλημα σχολικών κτιρίων. Χιλιάδες σχολεία ανά τήν χώραν λειτουργού εις οικήματα άκατάλληλα η στεροϋνται έπαρκών διδακτικών χώρων. Η όκταετής κυβέρνησις τών πολυτελών επενδύσεων δέν έδωσεν εις τό πρόβλημα τούτο τήν τεραστίαν έθνικήν σημασίαν που έχει και άφήκε να οικοδομηθώ και τό τελευταίον τετράγωνον τών μεγάλων αστικών κέντρων, χωρίς να προνοήση δια τήν έξασφάλισιν τουλάχιστον οίκοπέδων προς άνέγερσιν σχολείων. Και μόνον έσχάτως έδειξε τό όψιμον ένδιαφέρον τής δια τής ίδρύσεως ένός οργανισμού, ό όποιος ήρχισε τήν δράσιν του μέ πολυτελείς έγκαταστάσεις και πολυάριθμον προσωπικόν. Έν από τά πρώτα μελήματά μας θα είναι να προγραμματίσωμεν τήν λύσιν του διδακτηριακού προβλήματος τής χώρας εντός μικροϋ χρονικού διαστήματος, διότι είναι άπαράδεκτον τά παιδιά μας να συνωστίζωνται εις άνθυγιεινούς χώρους η εκατοντάδες σχολείων να λειτουργού πλημμελώς, έξαναγκάζόμενα να μοιράζωνται μέ άλλα τās πενιχράς έγκαταστάσεις των. Έχω προσωπικήν πείραν επί του θέματος, όταν ως ύπουργός Παιδείας, πρό τριακονταετίας, έδοκίμασα τήν χαράν να δώσω εις τήν χώραν χιλιάδας εύπρεπών και άνέτων διδακτηρίων. Πρόθεσίς μου είναι τώρα να λύσωμεν τό διδακτηριακόν μας πρόβλημα δι' όλας τās βαθμίδας τής εκπαιδεύσεως.

10. ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Έχει επιστή ό καιρός να διευθετηθώ από εκπαιδευτικής πλευράς και τό γλωσσικόν μας ζήτημα. Κατά μέγα μέρος η άγραμματοσύνη τών νέων μας όφείλεται εις τήν επικρατούσαν εις τά σχολεία μας γλωσσικήν αναρχίαν, τήν όποιαν έδημιούργησεν η άνειλικρινής και άσυνάρτητος τακτική τών ηγετών τής Εκπαιδεύσεως εις τούτο τό έξόχως σοβαρόν δια τόν όλον πολιτισμόν τής χώρας μας θέμα. Πρέπει εις τό τέλος

νά χαράξωμεν σήμερον μίαν καθαρὰν καὶ σαφῆ γραμμὴν. Τὸ Σύνταγμα θεσπίζει τὴν γλῶσσαν τῶν Νόμων ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους. Παραλλήλως ὁμως ἔχομεν ὀλόκληρον τὴν μακρὰν ἱστορικὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργήσει τὴν σημερινὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ μας. Τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν γραφῆ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, ὁ Ἐθνικός μας Ὑμνος, ὀλόκληρος ἢ δόκιμος λογοτεχνία μας. Οὔτε δυνατόν οὔτε θεμιτὸν εἶναι νὰ ἀγνοήσωμεν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπισήμως ἢ ἐκπαιδευσίς μας δὲν τὴν καλλιεργεῖ, ἐπραγματοποίησεν εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη λαμπρὰς κατακτήσεις καὶ ἀπέβη ἐκφραστικὸν ὄργανον δι' ὅλας τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους.

Ἄλλωστε, ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι ἤδη συντεταγμένη, ἔχει καὶ γραμματικὴν καὶ συντακτικόν. Εἶναι ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Δημοτικισμὸς. Τὴν γλῶσσαν δημιουργεῖ ὁ Λαὸς καὶ ἡ Τέχνη. Ὁ Λογοτεχνικὸς Δημοτικισμὸς εἶναι ἐλεύθερος. Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Δημοτικισμὸς εἶναι συντεταγμένος.

Ἡ Νεοελληνικὴ Κοινὴ (δημοτικὴ), χωρὶς ἰδιοματισμούς, θὰ διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα ὡς ἰσότημος πρὸς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους. Θὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τῶν βιβλίων του. Θὰ διδάσκεται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Γυμνάσια, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν λογοτεχνίαν μας καὶ θὰ χρησιμοποιῆται εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐλευθέρως, ὡς ἰσότημος πρὸς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους. Βεβαίως διατηρεῖται τοιοῦτοτρόπως ἡ διγλωσσία. Ἄλλὰ προσωρινῶς. Διότι μὲ τὴν ἰσότημον χρῆσιν τῆς δημοτικῆς, δημιουργοῦμεν τὰς προϋποθέσεις τῆς τελικῆς τῆς ἐπικρατήσεως.

11. Αὐταὶ εἶναι εἰς ὀλίγας γραμμὰς αἱ ἰδέαι ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηρίζωμεν τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν. Φυσικὰ τὸ γράμμα μόνον δὲν ἀρκεῖ· τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ μεταβληθῆ. Νὰ διατυπώσωμεν τὰ νέα μέτρα εἰς ἄρθρα Νόμων δὲν εἶναι δύσκολον. Δύσκολον εἶναι αὐτὰ πού θὰ νομοθετήσωμεν νὰ πραγματοποιηθοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν, μὲ συνέπειαν, μὲ πίστιν. Προβαίνω εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ φεισθῆ δαπανῶν προκειμένου νὰ δώσῃ εἰς τὸν λαόν μας τὴν Παιδείαν πού τοῦ χρειάζεται καὶ τοῦ ἀξίζει. Ἦκούσθη ἄλλοτε τὸ αἶτημα νὰ δοθοῦν 15% τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν. Προβλέπω ὅτι ὅταν ὀλοκληρωθοῦν τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα προγραμματίζομεν, τὸ ποσοστὸν τοῦτο δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ. Θὰ χρειασθῆ νὰ κινητοποιήσωμεν καὶ ἄλλους πόρους τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς οἰκονομίας μας, διὰ νὰ ἐκπαιδεύσωμεν τὸν νέον Ἕλληνα, εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου θὰ παραδώσωμεν αὔριον τὰς τύχας τῆς Πατρίδος. Μόνον ἓνα εὐρὺ καὶ μακροχρόνιον, καλοστοχασμένον εἰς τὸ σύνολον καὶ τὰς λεπτομερείας του πρόγραμμα καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ μὴ γίνεταί φειδῶ ὅταν πρόκειται διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑψώσωμεν τὴν στάθμην τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας καὶ νὰ δημιουργήσωμεν τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν τῆς πρόδοον. Διότι πρέπει νὰ γίνῃ ἐπὶ τέλους γενικῶς συνειδητόν, ὅτι ἡ Παιδεία καὶ ἡ Διοίκησις ἀποτελοῦν τὴν ὑποδομὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Καὶ ὅτι αἱ περισσότερον παραγωγικαὶ ἐπενδύσεις εἶναι αἱ δαπάναι τῆς Παιδείας. Ἐντὸς τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς δὲν θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ὕλη. Ἄλλὰ ὁ Ἄνθρωπος. Καὶ αὐτὸν πρέπει νὰ δημιουργήσωμεν. Καλῶ διὰ τοῦτο εἰς σταυροφορίαν ὄλους ὅσοι πονοῦν ἀληθινὰ τὸν τόπον, νὰ βοηθήσουν, νὰ θέσωμεν τὰς βάσεις διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας ἀναγέννησιν. Διότι ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννησις ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.

12. Θεωρῶ περιττὸν νὰ τονίσω, ὅτι, πρὸς εὐὸδωσιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ πλήρης ἀναδιοργάνωσις τοῦ ὑπουργείου Παιδείας.

Προσθέτω ἐπίσης, ὅτι τὸ ποσὸν τῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι θ' ἀπαιτηθοῦν θὰ ἀναγραφῆ εἰς τὰ νομοσχέδια, τὰ ὁποῖα θὰ κατατεθοῦν, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς καλύψεώς των.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Θ. ΓΕΡΟΥ Β. Εδ. Έδιμβούργου

Τις Πρωθυπουργικές δηλώσεις για την Παιδεία, τις χαρακτηρίζει συναίσθημα ευθύνης. Ο κ. Γ. Παπανδρέου είναι πολιτικός που γνωρίζει όσο κανένας άλλος, τα προβλήματα της Ελληνικής Παιδείας. Μισό αιώνα τώρα, παρακολουθεί τις διακυμάνσεις της, τις λιγιστές απόπειρές της να ξεκόψει από τον επιθανάτιο εναγκαλισμό των σκοταδιστών, το 1917, το 1931, και τώρα. Έχει συνεργάτη του τον κ. Ευάγγ. Παπανούτσο, τον πιο κατατοπισμένο άνθρωπο στα ζητήματα της Παιδείας που διαθέτει η χώρα μας. Μέσα σε 50 χρόνια, μόλις δυο φορές και για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, οι δυνάμεις της προόδου μπόρεσαν να επιβληθούν και να προτείνουν ουσιαστικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, που τα ευεργετικά τους αποτελέσματα τα χαίρονται τα παιδιά μας. Σ' αυτές τις δυο χρονολογίες ή Εθνική μας Παιδεία, οφείλει τις δημιουργικές της εξορμήσεις - εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας για πρώτη φορά στο Δημοτικό Σχολείο το 1917 που σήμαινε πνευματικό ξεσκλάβωμα του παιδιού - εξάχρονο Δημοτικό σχολείο και εξάχρονο Γυμνάσιο το 1931 που σήμαινε υπεύθυνη παιδεία για όλα τα τέκνα του λαού, στοιχειώδη για το σύνολό του και πλήρη γυμνασιακή παιδεία για ένα σημαντικό ποσοστό του. Στο δημιουργικό έργο της τετραετίας 1928 - 1932 και στον τότε Υπουργό κ. Γ. Παπανδρέου, οφείλομε τα πολυάριθμα και υπέροχα διδακτήρια της Στοιχ)δους και Μέσης Παιδείας. Όσο και αν θέλησαν οι δυνάμεις του σκοταδισμού να ανατρέψουν τα ευεργετικά αυτά αποτελέσματα των δυο δημιουργικών εποχών, δεν το πέτυχαν. Κανένας δεν σκέφτεται πια στα σοβαρά να δάλη την καθαρεύουσα στις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, ούτε να θίξη τους δυο επάλληλους έξαετείς κύκλους σπουδών του Δημοτικού και του Γυμνασίου. Κανένας δεν σκέφτεται να μειώσει τα χρονικά αυτά όρια.

Υστερα από 30 χρόνια επικίνδυνης στασιμότητας, έρχεται πάλι η ανατολή μιας νέας μεταβολής. Είναι οι προτάσεις για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της Ένωσης Κέντρου, όπως δημοσιεύτηκαν στον κυριακάτικο τύπο της 11 Νοεμβρίου. Οι προτάσεις της Κυβερνήσεως αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο μιας πραγματικής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, που τα αποτελέσματά της δεν θ' αργήσουν να φανούν. Είναι εκπλήρωση χρέους των ανθρώπων που φεύγουν στους νέους που έρχονται. Όσοι έζησαν τις δημιουργικές περιόδους 1917 και 1930, δεν ήσυχάζουν αν δεν δώσουν στις επερχόμενες γενεές, τις δυνατότητες για μια αξιόπρεπη πνευματική ζωή, για ένα ουσιαστικόν παιδευτικόν προστανατολισμό. Το νοιώθουν σαν εκπλήρωση οφειλής. Είναι οι άνθρωποι του εκπαιδευτικού δημοτικού, του μόνου αναμορφωτικού κινήματος, που γνώρισε η χώρα μας, και που συνεχίζουν τη μεγαλόψυχη προσφορά τους για την αναμόρφωση της παιδείας και της πατρίδας μας γενικώτερα.

Σύμφωνα με τις πρωθυπουργικές δηλώσεις, ή παιδεία και ή Διοίκηση αποτελούν την υποδομή της οικονομικής ανάπτυξης, και οι πιο σημαντικές παραγωγικές επενδύσεις είναι οι δαπάνες για την παιδεία. Μέσα στην Κοινή Άγορά, με τα ίδια τα λόγια του Πρωθυπουργού, δεν θα επικρατήσει ή ύλη, αλλά ο Άνθρωπος, και αυτόν πρέπει να δημιουργήσουμε.

**

Για να κρίνουμε τα μέτρα, την έκτασή τους και την αποτελεσματικότητά τους, θα πρέπει να περιμένουμε τα νομοσχέδια που θα καλύψουν και θα υλοποιήσουν τις γενικές προγραμματικές αρχές. Όστόσο, θα επιχειρήσουμε μια ανάλυση για να

έπισημάνουμε τις ισχυρές τους θέσεις και τὰ αδύνατά τους σημεία. Στὸ σημερινὸ μας σημείωμα θὰ περιοριστοῦμε στὴ στοιχειώδη Παιδεία.

Γενικά, οἱ πρωθυπουργικὲς δηλώσεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ συναίσθημα εὐθύνης, οἱ προτάσεις δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ριζοσπαστικὲς, εἶναι μέτρα ἀνάγκης καὶ πρόκειται νὰ θεραπεύσουν ἄρρωστες καταστάσεις. Θὰ ἀντιμετωπίσουν ἀνάγκες ποὺ θὰ πρεπε νὰ εἶχαν ἀντιμετωπισθῆ τὰ πρῶτα πέντε ἢ δέκα χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τὸν δεῦτερο Παγκόσμιον πόλεμον. Οἱ περισσότεροὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰ χρόνια ἀκόμα τοῦ πολέμου εἶχαν προχωρήσει σὲ ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις. Οἱ Ἕλληνοὶ μελετοῦσαν τὶς μεταβολὲς τῆς Παιδείας ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου καὶ τὸ 1944 ψήφισαν τὸν πολὺ γνωστὸ ἐκπαιδευτικὸ νόμον «1944». Ἐμεῖς ἐρχόμεστε ὕστερα ἀπὸ πολὺ μεγάλη καθυστέρηση νὰ θεραπεύσουμε ἀνάγκες καὶ νὰ προτείνουμε μεταρρυθμιστικὰ μέτρα. Γι' αὐτὸ θεωροῦμε τὰ μέτρα τῆς Παιδείας ἀναγκαῖα καὶ ὄχι ριζοσπαστικά. Πληγῆς γιατροῦν δὲν προβαίνουν σὲ μέτρα πολυτελείας, οὔτε ἀντιμετωπίζουν ὅλες τὶς ἀνάγκες ὅπως π.χ. τὴν Προσχολικὴ Ἀγωγή. Ἐνας ὑπερ-αισιόδοξος Ὑπουργὸς Παιδείας σὲ ἓνα Διεθνὲς Συνέδριον προσχολικῆς ἀγωγῆς ποὺ ἔγινε στὴν Ἀθήνα μίλησε, μὲ μεγάλη εὐκολία γιὰ μελλοῦμενη ἴδρυση 9.900 Νηπιαγωγείων. Κανένας δὲ χειροκρότησε γιὰτὶ κανένας δὲν πίστεψε.

Παρ' ὅλα αὐτὰ νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ τώρα λόγος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀνάγκης, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ σταδιακὴ μακροχρόνια μελέτη τοῦ προβλήματος π.χ. ἴδρυση 300 νηπιαγωγείων κάθε χρόνο.

Ἐρχόμεστε στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Παραμένει ἐξαετὲς. Δὲν γίνεται λόγος ἐδῶ, γιὰ ὀκτάχρονο Δημοτικὸ Σχολεῖο, γιὰ ἐπέκταση δηλαδὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς φοίτησης ἀπὸ 6 σὲ 8 ἢ σὲ 9 χρόνια. Ἐχομε τὴ γνώμη πὼς ἡ στοιχειώδης παιδεία δὲν μπορεῖ νὰ σηκώσῃ γιὰ τὴν ὥρα, ἓνα τέτοιο βάρος. Γιὰ νὰ ἀναλάβῃ ἡ στοιχειώδης παιδεία τρεῖς ἡλικίαις ἀκόμα, τοὺς νέους ἀπὸ 12-15, θὰ χρειασθῆ νὰ προετοιμασθῇ ἐντάτικα τοὺς δασκάλους στὰ Ἀνώτατα Προπαρασκευαστικὰ Σχολεῖα. Γι' αὐτὸ πρὸς τὸ παρὸν ἂς εὐχηθοῦμε νὰ ολοκληρωθῆ ἡ ἐνταξὴ τοῦ πρώτου γυμνασιακοῦ κύκλου σπουδῶν στὴν ὑποχρεωτικὴ βασικὴ ἐκπαίδευση. Δὲν ἔχει σημασία ποιὸς θὰ διδάσκῃ στὶς τρεῖς ἀνώτερες τάξεις τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαίδευσης. Φτάνει, ἡ θετῆς ἐκπαίδευση νὰ ἔχῃ συνοχὴ, αὐθυπαρξία καὶ πληρότητα. Νὰ μὴν ἀφίγη ξεκρέμαστους τοὺς ἀπόφοιτους, νὰ τοὺς δίνῃ ολοκληρωμένη παιδεία.

Ἐπίσης ἀκόμα ἡ μεταρρύθμιση, νὰ ἀναμορφώσῃ πλήρως τὸ πρόγραμμα «τῶν μαθημάτων τὸ ὁποῖον εἶναι πεπαλαιωμένον». Ποιὸς δὲν τὸ εὐχεται. Εἶναι ἓνα πολὺ παλιὸ αἶτημα. Ὅλες οἱ μεταπολεμικὲς κυβερνήσεις ἀκόμα καὶ οἱ Κατοχικὲς ἀσχολήθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ προγράμματος τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἦταν τὸ χόμπυ τους. Τοὺς ἀποκάλεσαν «χάρτινους μεταρρυθμιστές». Δὲν εἶχαν ἄδικο. Κοροΐδευαν τὸ λαὸ καὶ τοὺς δασκάλους. Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συμβούλια τῆς τελευταίας δεκαετίας ἔγιναν πολυάριθμα, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν ἀναμόρφωση τῶν προγραμμάτων τῆς παιδείας. Σὲ λίγο καιρὸ ἀνακάλυψαν, ὅτι ὅλα ἦσαν τέλεια καὶ ὠραῖα καὶ δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀναμόρφωσης. Καὶ μόνο ἡ ἀναμόρφωση τοῦ προγράμματος ὕλης τῶν Δημοτικῶν Σχολείων νὰ γίνῃ, θὰ πρέπη νὰ θεωρηθῆ μεγάλο γεγονός. Μιὰ ἡρωϊκὴ ἐξοδὸ ἀπὸ τὰ στάσιμα καὶ μολυσμένα νερὰ τῶν δεκαετηρίδων.

Θὰ προχωρήσῃ ἀκόμα ἡ μεταρρύθμιση, στὴν ἐκδόση ἀναγνωστικῶν καὶ βοηθητικῶν βιβλίων, γιὰτὶ ὅπως διαπιστώνῃ, «ἡ ἀθλία ποιότης ὠρισμένων σχολικῶν βιβλίων προκαλεῖ ἀγανάκτησιν καὶ ἐντροπήν, μὲ τὰς ἀφορήτους λεπτομερείας, τὴν μικρολογίαν καὶ τὴν μωρίαν των». Ἐρχόμεστε τώρα σὲ ἓνα ἄλλο σημεῖο, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ χειροκρήσουμε. Εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχή, πὼς χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν δηλώσεων εἶναι ἡ περίσκεψη, τὸ προσεκτικὸ δῆμα, τὸ νοικοκυριό. Δὲν μᾶς βρῖσκει ὅμως σύμφωνους ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος τῶν πληθωρικῶν τάξεων. Δὲν

μᾶς ικανοποιεῖ π.χ. ἡ διατύπωση, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς τὰς αἰθούσας περισσότεροι τῶν 40 μαθητῶν. Τὸ πρόβλημα τῶν πληθωρικῶν τάξεων, εἶναι τόσο βασικό, πὺν σὲ καθηλώνει, καὶ δὲν σὲ ἀφήνει νὰ προχωρήσης ἂν δὲ τὸ ἀντιμετωπίσης ὅπως πρέπει. Τὸ ζοῦμε καθημερινὰ στὶς μεγαλουπόλεις, καὶ ἡ εὐθύνη μας μεγαλώνει ἂν τὸ παρασιωπήσουμε. Τὰ 40 παιδιὰ σὲ μιὰ τάξη εἶναι πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς γὰ νὰ μπορέσῃ ὁ δάσκαλος νὰ τὰ βοηθήσῃ ὅλα, νὰ πραγματοποιήσουν τὶς δυνατότητές τους. Γιὰ νὰ δώσουμε ἴσες καὶ ἴδιες εὐκαιρίες στὰ Ἑλληνόπουλα, νὰ ολοκληρώσουν τὶς δυνατότητές τους, θὰ χρειαστῇ νὰ τοὺς δώσουμε πρὶν ἀπ' ὅλα, ἀνθρώπινες συνθήκες πνευματικῆς ἐργασίας καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν πρώτη σχολικὴ τους ζωὴ. Γιὰ νὰ ξεχωρίσουμε τὰ παιδιὰ πὺν φέρνουν «τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς» χρειάζεται κλίμα ἐλευθερίας. Οἱ πληθωρικὲς τάξεις καὶ ὁ κουρασμένος καὶ ἐκνευρισμένος δάσκαλος δὲν δημιουργοῦν τὸ ποθητὸ γόνιμο κλίμα. Οἱ πληθωρικὲς τάξεις καὶ οἱ ἄλλες ἀνελεύθερες συνθήκες ἐργασίας, δημιουργοῦν κλίμα ἀνασφάλειας τόσο γιὰ τὸ ἐξυπνο παιδί ὅσο καὶ γιὰ τὸ καθυστερημένο. Γίνεται τόσοσ λόγος γιὰ τὸ προικισμένο παιδί καὶ κανένας δὲ φαίνεται νὰ νοιάζεται γιὰ τὸ καθυστερημένο παιδί. Οἱ κυβερνητικὲς δηλώσεις δὲν λέγε τίποτα πάνω στὸ σημαντικό αὐτὸ σημεῖο. Ἴσως νὰ εἶναι μέλημα τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου, πὺν θὰ ἰδρυθῇ καὶ θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν διδακτικῶν προβλημάτων. Τὰ πνευματικῶς καθυστερημένα παιδιὰ, τὰ ἐλαφρῶς ἀνώμαλα καὶ τὰ ἄλλα πὺν δὲν μποροῦν νὰ προχωρήσουν στὸ σχολεῖο μὲ τὸν ρυθμὸ πὺν προχωροῦν τὰ κανονικὰ παιδιὰ, εἶναι ἓνα μεγάλο ποσοστὸ σὲ κάθε σχολεῖο. Γιὰ τὰ πρῶτα τὰ ἐλαφρῶς ἀνώμαλα, τίποτε δὲ γίνεται μὲ τὰ κανονικὰ Σχολεῖα. Θὰ χρειαστῇ νὰ ἰδρυθῇ σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια, ἓνα εἰδικὸ σχολεῖο, πὺν θὰ ἀναλάβῃ νὰ τὰ βοηθήσῃ μὲ εἰδικὰ ἐκπαιδευμένο προσωπικό. Ἔτσι πὺν νὰ ἀφήνομε τώρα ἀδοθήτητα εἶναι τὸ λιγώτερο ἀπάνθρωπη ἢ τακτικὴ μας. Οἱ Εὐρωπαϊκὲς χώρες διαθέτουν ὅλων τῶν τύπων εἰδικὰ σχολεῖα. Ἐμεῖς στὸ σημεῖο αὐτὸ μένομε ἀδικαιολόγητα καθυστερημένοι. Ἴσως θὰ χρειαστῇ γιὰ τὰ δεύτερα, γιὰ τὰ παιδιὰ δηλαδὴ πὺν παρουσιάζουν μόνο σχολικὴ καθυστέρηση νὰ ἰδρυθοῦν οἱ λεγόμενες τάξεις προσαρμογῆς, μιὰ σὲ κάθε πολυτάξιο Δημοτικὸ Σχολεῖο. Μὲ τὶς τάξεις προσαρμογῆς βοηθοῦμε τὰ παιδιὰ πὺν καθυστεροῦν, νὰ φτάσουν τὸ ἀντίστοιχο πνευματικὸ ἐπίπεδο τῆς τάξης τους.

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε στὸ πιὸ εὐεργετικὸ μέτρο γιὰ τὴ στοιχειώδη παιδεία. Ἡ γλῶσσα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖου καὶ τῶν βιβλίων του, σύμφωνα μὲ τὶς προτάσεις θὰ εἶναι ἡ Δημοτικὴ. Μὲ τὶς εὐνοϊκὲς συνθήκες ἐργασίας πὺν θὰ δημιουργηθοῦν στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, θὰ μπορέσῃ ὁ δάσκαλος νὰ ολοκληρώσῃ τὴ γλωσσικὴ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσας. Ἔτσι θὰ ἀποκτήσῃ τὸ κάθε παιδί δικό του γλωσσικὸ ὕφος. Θὰ γίνῃ ἱκανὸ νὰ ἐκφράζεται γραφτὰ καὶ προφορικὰ σὲ μιὰ γλῶσσα πὺν τὴν ἔμαθε ὅσο μπόρεσε πιὸ πλούσια, καὶ σὲ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς του πὺν ἐγκαταλείπει τὸν ὑποκειμενικὸ καὶ φανταστικὸ κόσμο, γιὰ νὰ ἐδραιώσῃ τὴ γνωριμία του μὲ τὰ πράγματα, ὡς καὶ γιὰ νὰ κάνη τὶς πρῶτες του δοκιμὲς στὸν ἀφηρημένο στοχασμὸ. Θὰ ἀπλωθῇ ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσας σὲ ἕξ (6) χρόνια ἀντὶ σὲ τρία ὅπως γίνεται σήμερα, καὶ θὰ προχωρήσῃ σὲ δάθος καὶ ἕκταση ἢ γλωσσικὴ μὸρφωση τοῦ παιδιοῦ. Θὰ γίνῃ κάτοχος ἑνὸς ἐκφραστικοῦ ὄργάνου πὺν θὰ τὸ μεταχειρίζεται σωστὰ καὶ χωρὶς φόβο, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὶς ιδέες του καὶ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὸ συναισθηματικὸ του κόσμο.

Μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου, καθιερώνεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ χώρα μας ἡ συνεχῆς περιοδικὴ μὸρφωση τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Δὲν εἶναι νοητό, νὰ μένουν οἱ περισσότεροι ἐκπαιδευτικοί, μὲ τὴ μὸρφωση πὺν πῆραν ἀπὸ τὶς Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες. Ἡ συνεχῆς περιοδικὴ ἐπιμὸρφωση, θὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, θὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ στὸ ἔργο τους καὶ τὰ τοὺς ἐξοπλίσῃ νὰ μάχωνται τὴ ρουτίνα καὶ τὴν τυποποίηση, πὺν παραμονεύει παντοῦ γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ στὸ ἔργο τους. Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἰνστιτούτο θὰ συγκεντρώσῃ κάτω ἀπ' τὴ στέγη του τοὺς νέους Ἐπι-

στήμονες πού σπούδασαν με δαπάνες του Ι.Κ.Υ., Παιδαγωγικά και Ψυχολογία στα Πανεπιστήμια του Έξωτερικού και θα τους βοηθήσει να αξιοποιήσουν τους κόπους τους και τις σπουδές τους. Όλες οι μεταβολές στην Παιδεία θα δοκιμάζονται στα Πειραματικά Σχολεία, και θα γενικεύεται ή εφαρμογή τους κατόπιν στα άλλα Σχολεία της χώρας. Το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο θα προσαρμόζει την εργασία των σχολείων μας στις απαιτήσεις της οικονομικής πολιτικής της Πολιτείας και των σχεδίων Βιομηχανικής ή αγροτικής ανάπτυξης. Αυτά είναι τα κυριότερα σημεία για την μεταρρύθμιση της στοιχειώδους παιδείας.

Θ. ΓΕΡΟΥ

Β.Ε. Πανεπιστημίου Έδιμβούργου

Θ Ε Ω Ρ Ι Α Τ Η Σ Π Α Ι Δ Ε Ι Α Σ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Κατά μετάφρασιν

Γ. ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ Β. Ed. Έδιμβούργου

A. ΜΠΕΝΕΚΟΥ Β. Ed. Έδιμβούργου

Ο αντικειμενικός σκοπός όλης αυτής της εργασίας είναι να βρεθούν τρόποι αποτελεσματικής παρουσιάσεως των διαφόρων μαθημάτων, δηλαδή με τον όφειλόμενο σεβασμό όχι μόνο στην έκταση της ύλης, αλλά και στη δομή αυτής.

Έδώ όμως είναι ανάγκη να εξηγήσωμε κάπως λεπτομερέστερα τί εννοούμε με τον όρο «δομή», διότι θα έχουμε ευκαιρίες να επανέλθωμε συχνά στην ιδέα αυτή στις σελίδες του βιβλίου αυτού.

Τρία παραδείγματα (από την Βιολογία, τα Μαθηματικά και την εκμάθηση της γλώσσας) θα βοηθήσουν στην κατανόηση του όρου:

Λς πάρωμε πρώτα μία σειρά παρατηρήσεων από τις κινήσεις μιας κάμπης πού σύρεται επάνω σε ένα χάρτη διαγράμματος πού έχουμε επικολλήσει σ' ένα όριζόντιο πίνακα. Το ζώο κινείται σε εϋθεία γραμμή. Κλίνομε τον πίνακα τόσο, ώστε να σχηματίση γωνία 30' με το όριζόντιο επίπεδο. Παρατηρούμε ότι ή κάμπη τώρα δέν κινείται κατ' εϋθείαν άνω, αλλά στρέφει σε γωνία 45' από τη γραμμή της κατακόρυφου αναρριχήσεως. Κλίνομε τώρα τον πίνακα σε γωνία 60' Σε τί γωνία ως προς την κατακόρυφον αναρριχήσεως θα κινηθίη τώρα το πειραματόζωο; Υποθέτομε πως κινείται σε γωνία 75°

Από τις δύο αυτές παρατηρήσεις ήμπορούμε να συμπεράνωμε ότι αυτού του είδους ή κάμπη «προτιμά» να σύρεται σε κεκλιμένο επίπεδο—όταν ύποχρεούται να πράξη τουτο—με απόκλιση 15°. Έχομε ανακαλύψει έναν τ ρ ο π ι σ μ ό , καθώς λέγεται ή καλύτερα έναν γ ε ω τ ρ ο π ι σ μ ό .

Είναι εύκολο να συνεχίσωμε και να δείξωμε, ότι μεταξύ άπλουστέρων οργανισμών, αυτού του είδους τα φαινόμενα—πειθαρχία μετακινήσεως σύμφωνα με ένα σταθερό πρότυπο συμπεριφοράς—άποτελούν τον κανόνα.

Υπάρχει ένα ώρισμένο επίπεδο φωτισμού προς το όποιον κατώτεροι οργανισμοί προτιμούν να προσανατολίζονται: ένα «προτιμώμενο» επίπεδο άλμυρότητας, θερμοκρασίας κ.δ.κ. Από τή στιγμή πού ό μαθητής θα συλλάβη αυτή τή βασική σχέση μεταξύ του έξωτερικού έρεθισμού και της κινητικής πράξεως, έχει ήδη στην

περιοχή τῆς κατανοήσεως καὶ εἶναι σὲ θέσι νὰ κατανοήσῃ ἓνα πλῆθος νέων φαινομένων, στὴν πραγματικότητα ὅμως ὄχι πολὺ διαφορετικῶν ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα: Ὁ συνωστισμὸς τῶν ἀκρίδων ὅπου ἡ θερμοκρασία προσδιορίζει τὴν πυκνότητα τοῦ σμήνους μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ἀκρίδες ὑποχρεώνονται νὰ ταξιδέψουν, ἡ διατήρησις τοῦ εἴδους ὠρισμένων ἐντόμων σὲ διαφορετικὰ ὕψη ἐπὶ τῆς πλαγιάς ἐνὸς ὄρους ὅπου ἡ ἀλληλοεξόντωσις ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τάσι κάθε εἴδους νὰ ταξιδεύῃ ἐντὸς τῆς ζώνης ὀξυγόνου ποῦ «προτιμᾶ» τὸ κάθε εἶδος καὶ ἄλλα φαινόμενα τῆς Βιολογίας κατανοοῦνται ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ φαινομένου τοῦ τ ρ ο π ι σ μ ο ὦ.

Μὲ τὴ σύλληψιν τῆς δομῆς ἐνὸς κλάδου μαθημάτων τοῦ σχολείου ἐννοοῦμε τὴν κατανόησιν αὐτοῦ κατὰ τρόπον ποῦ ἐπιτρέπει τὴν σύνδεσιν πολλῶν ἄλλων πραγμάτων μὲ αὐτό, ὄχι τυπικά, ἀλλὰ οὐσιαστικά. Μὲ λίγα λόγια ἡ σύλληψις τῆς δομῆς ὁδηγεῖ στὴν κατανόησιν τῶν σχέσεων τῶν πραγμάτων. (1)

Ἄς πάρωμε τώρα ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Μαθηματικῶν σὲ πολὺ λίγες γραμμές. Ἄλγεβρα εἶναι ἓνας τρόπος ὀργανώσεως γνωστῶν καὶ ἀγνωστῶν παραγόντων σὲ σύστημα ἐξισώσεων ποῦ ὁδηγοῦν στὴν εὑρεσιν τῶν ἀγνωστῶν παραγόντων. Οἱ τρεῖς θεμελιώδεις ἐννοίαι τῶν ἐξισώσεων εἶναι ἡ ἀ ν τ ι μ ε τ ἄ θ ε σ ι ς Commutation ὁ ἐ π ι μ ε ρ ι σ μ ὸ ς Distribution καὶ ὁ π ρ ο σ ε τ α ι ρ ι σ μ ὸ ς Association. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ὁ μαθητὴς θὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν ποῦ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ἀντιπροσωπεύει, εἶναι πλέον σὲ θέσι νὰ κατανοῇ, ὅτι σὲ κάθε νέα περίπτωσιν ἐξισώσεων δὲν ἀντιμετωπίζει «νέας» ἐξισώσεις, ἀλλὰ παραλλαγὰς τοῦ ἰδίου θέματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη γνωστὸν εἰς αὐτόν. Ἄν ὁ μαθητὴς γνωρίζῃ τὴν τυπικὴ ὀρολογία τῶν μαθηματικῶν αὐτῶν πράξεων εἶναι ὀλιγώτερο σημαντικὸ ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίζῃ νὰ κάνη χρῆσιν αὐτῶν (τῶν ὄρων). Καὶ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐγκεῖται ἡ σπουδαιότης τῆς «μεταδιβάσεως» τῆς μαθήσεως. (2)

Ἐπάρχει, τέλος, ἓνα τρίτον εἶδος μαθήσεως—συχνὰ φέρεται ὡς ἀσυνείδητο φαινόμενο—μὲ βάση τὴ «δομὴ». Πρόκειται περὶ τοῦ πῶς τὸ παιδί μαθαίνει τὴν μητρικὴν τοῦ γλώσσα. Ἄμα τὸ παιδί κατανοήσῃ τὴ λεπτὴν δομικὴ συγκρότησιν μιᾶς προτάσεως, εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ἱκανὸ νὰ συνθέσῃ ἐξ ἰδίων πολλὰς ἄλλας προτάσεις ἐπάνω στὸ ἴδιον μοτίβον μολονότι διαφορετικοῦ περιεχομένου. Καὶ τοῦτο πολὺ ταχέως. Ὁμοίως, ὅταν συλλάβῃ τοὺς κανόνες μετετροπῆς μιᾶς προτάσεως χωρὶς ν' ἀλλάξῃ τὴ σημασίαν της—π.χ. «ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ φαγητό» καὶ «τὸ φαγητὸ ἐτοιμάζεται ἀπὸ τὴν μητέρα» — τὸ παιδί εἶναι σὲ θέσι νὰ ποικίλῃ τὶς προτάσεις του πρὸς εὐρύτερα. Καὶ ὅμως, μολονότι κάμνει χρῆσιν σωστῆ τῶν δομικῶν κανόνων τῆς γλώσσης του, ἐν τούτοις δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ μᾶς εἰπῇ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ κανόνες ποῦ χρησιμοποιεῖ.

Οἱ ἐπιστήμονες, οἱ σχεδιάζοντες τὰ προγράμματα τῶν Φυσικῶν καὶ Μαθηματικῶν, ἔχουν δεῖξει ἐξαιρετικὴν προσοχὴν σχετικὰ μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς δομῆς τῶν ἀντιστοιχῶν μαθημάτων καὶ θὰ ἤμποροῦσε νὰ λεχθῆ, ὅτι οἱ πρώιμες ἐπιτυχίαι τῶν ὀφείλονται στὸ ὅτι ἔδωσαν ἔμφασιν εἰς τὴν δομὴν τῶν μαθημάτων αὐτῶν.

Τέσσαρα, τοῦλάχιστον, θέματα εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὴν προηγηθεῖσα συζήτησιν περὶ τῆς διδασκαλίας μὲ βάση τὴν δομὴν:

Τὸ πρῶτον εἶναι, ὅτι ἡ σύλληψις τῶν στοιχειωδῶν ἀρχῶν καθιστᾶ ἓνα μάθημα περισσότερον κατανοητό. Τοῦτο ἰσχύει ὄχι μόνον στὰ Φυσικὰ καὶ στὰ Μαθηματικά, ἀλλὰ καὶ στὶς Κοινωνικὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν Λογοτεχνίαν. Εὐθύς ὡς κατανοηθῆ λ.χ. ἡ βασικὴ ἰδέαν, ὅτι ἓνα ἔθνος γιὰ νὰ ἐπιζήσῃ ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ τὸ ἐμπόριον, τότε τέτοια, πιθανὸν εἰδικὰ, θέματα (φαινόμενα) ὅπως τὸ Τ ρ ι γ ω ν ι κ ὸ ἐμπόριον τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, καθίστανται ἐντελῶς ἀπλᾶ νὰ θεωρηθοῦν ὡς κάτι περισσότερον ἀπὸ ἓνα ἐμπόριον ζαχαροκάλαμου, ζαχαροχύμου, ρωμίου καὶ δούλων ἐκτελούμενον μέσα σὲ μίαν ἀτμόσφαιραν ἀνταρσίας κατὰ τῶν κανονισμῶν ἐμπορίου τῆς Μ. Βρετανίας.

Τὸ δεῦτερον θέμα σχετίζεται μὲ τὴν ἀνθρώπινον μνήμην. Ἴσως, τὸ θετικώτερον πρᾶγμα ποῦ ἤμπορεῖ νὰ λεχθῆ περὶ τῆς μνήμης τοῦ ἀνθρώπου ὕστερα ἀπὸ ἐντάτι-

κές έρευνες ένός αιώνος είναι ότι, αν ή λεπτομέρεια δέν τοποθετηθῆ μέσα σ' ένα ώργανωμένο όλο, τάχιστα λησιμονείται. Λεπτομερειακά στοιχεία διατηροῦνται στή μνήμη όταν γίνεται χρήσις άπλοποιημένων μεθόδων παρουσιάσεως των. Αὐτές οί άπλοποιήσεις έχουν, οὕτως εἰπεῖν, «άναπαραγωγικόν» χαρακτήρα. Έγθυμούμεθα έναν τύπον, μία ζωηρή λεπτομέρεια πού άντιπροσωπεύει τήν οὐσία ένός γεγονότος, τόν «μέσον όρον» τών πραγμάτων, μία γενική εἰκόνα ή καρικατούρα ή όποία διαφυλάσσει τήν οὐσία—όλα αὐτά τεχνάσματα συμπυκνώσεως και άντιπροσωπεύσεως. Έτσι έμποδίζομε τήν όλική άπώλεια τῆς μνημονευθείσης ύλης και ό,τι άπομένει μετά τήν άπώλεια μᾶς εοηθεῖ νά επαναφέρωμε τίς λεπτομέρειες, όταν ή ανάγκη τό καλή. Μία καλή θεωρία είναι ένα σχήμα πού μᾶς οδηγεί όχι μόνο στήν κατανόηση ένός φαινομένου τώρα, αλλά επίσης στήν ανάκληση αὐτοῦ αὔριον.

Τό τρίτο σημεῖο είναι ότι ή σύλληψις τών θεμελιωδών άρχών και ιδεών, όπως παρουσιάστηκαν άνωτέρω, φαίνεται νά άποτελῆ τήν κυρία όδó για τήν ίκανοποιητική «μεταδίδασι τῆς άσκήσεως». Τό νά έχη κανείς τήν ίκανότητα νά βλέπη κάτι ως μία ειδική περίπτωση μᾶς γενικώτερας περιπτώσεως—ό,τι δηλαδή έννοοῦμε μέ τόν όρο «δομή» ή σύλληψι τών άρχών—σημαίνει πώς έχει γίνει κύριος όχι άπλώς ένός ώρισμένου πράγματος, αλλά και ένός κανόνος (όδηγοῦ) ό όποιος οδηγεί στήν κατανόηση άλλων παρομοίων πραγμάτων τά όποία άπαντᾶ μετά ταῦτα.

Η τετάρτη άπαιτήσις τῆς άρχῆς τῆς δομῆς τῆς ύλης είναι από διδακτικῆς πλευρᾶς—ότι διά τῆς έπιμόνου αναθεωρήσεως τῆς διδασκομένης ύλης (άρχή τῆς καθ' όμοκέντρος κύκλους διατάξεως τῆς ύλης) στά δημοτικά και μέσα σχολεία, αναλόγως τοῦ χαρακτήρος των, είναι δυνατόν νά γεφυρώσωμε τό χάσμα μεταξύ «στοιχειώδους» γνώσεως και «εὔρυτέρας» γνώσεως. Ένα μέρος τών δυσχερειών πού άπαντῶνται κατά τήν μετάδασι από τήν στοιχειώδη στή μέση παιδεία και από εκεί στά Πανεπιστήμια έρμηνεύεται από τό γεγονός ότι πολλή από τήν διδασκομένη ύλη στά πρώτα στάδια είναι είτε άσυγχρόνιστη είτε άντιεπιστημονική ως μή ακολουθοῦσα τίς σύγχρονες εξελίξεις στά αντίστοιχα πεδία τών έρευνών.

Καιρός νά συνοψίσωμε. Τό κύριο θέμα αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου υπῆρξε ή άποψις ότι τήν έκλογή τῆς ύλης κάθε μαθήματος θά πρέπει νά καθορίζη ή βαθύτερη δυνατή κατανόηση τών άρχών οί όποιες διέπουν τήν νομοτέλεια τοῦ μαθήματος. Μετάδοσις ειδικών γνώσεων και δεξιοτήτων χωρίς νά είναι τοποθετημένες σ' ένα εὔρύτερο πλαίσιο θεμελιωδών άρχών πού συγκροτοῦν μία ώρισμένη περιοχή τῆς γνώσεως, παραγνωρίζει τήν άρχή τῆς οίκονομίας σ' όλο της τό βάθος.

Έξ άλλου, μάθησις ή όποία δέν άξιόθηκε νά συγκροτηθῆ σέ γενικές άρχές, έχει έλάχιστη ανταμοιβή σέ ό,τι άφορᾶ τήν πνευματική έξαρσι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΗΕΣ

Άπόσπασμα από τό επαναστατικό βιβλίό του Bruner «The Process of Education» κατά μετάφρασι Μαραγκουδάκη Γ. — Μπενέκου Α. τό όποίο πρόκειται νά κυκλοφορήση προσεχώς. Τό άπόσπασμα — καθώς και όλο τό βιβλίό — σχετίζεται μέ τήν έκλογή και διάταξι τῆς ύλης στά συντασσόμενα σήμερα Άναλυτικά Προγράμματα τών σχολείων στήν

Ἀμερική. Ὁ συγγραφεὺς προβάλλει ἐδῶ μία καινοτόμο, ὅσο καὶ ἰτολμηρὴ ἰδέα, ἡ ὁποία εὐρίσκεται σὲ πειραματικὸ ἔλεγχον στὶς Η.Π.Α. καὶ ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ νικήσῃ καὶ τὸ δικό μας ἐνδιαφέρον στὶς μελετώμενες μελλοντικὲς προσπάθειες ἀναμορφώσεως τῶν προγραμμάτων μας καὶ ἀναμορφώσεως τῆς παιδείας μας. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὰ προγράμματα αὐτὰ καὶ τὶς ἰδέες τοῦ συγγραφέως βρίσκει κανεὶς στὶς παρακάτω ἐργασίες: α) Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner ὑπὸ Α. Μπενέκου, Περιοδ. Παιδαιγ. καὶ Ψυχ. Ἐπιθεώρησης, τεύχη 2 - 3, 1963 καὶ β) «Σχέδιον ἀναλυτικοῦ προγράμματος διὰ τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ».

Ι — Σ η μ. Μ ε τ. — Ἡ ἰδέα ποὺ μὲ χαρακτηριστικὴ λιτότητα παρουσιάζει ἐδῶ ὁ Bruner εἶναι θεμελιώδους σημασίας ἀπὸ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς πλευρᾶς. Ἀπὸ φιλοσοφικῆς πλευρᾶς εὐρίσκει τὸν ἀπολογητὴν τῆς στὶς ἰδέες τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰδικώτερα στὴν περὶ *δ ι α λ ε κ τ ι κ ῆ ς* θεωρία του. Ἡ διαλεκτικὴ, λέγει ὁ Πλάτων, ἐπιτρέπει στὸν σπουδαστὴ τῆς φιλοσοφίας νὰ ἀποκτήσῃ τὴν «σύννοιαν» τῶν ἐπιστημῶν, δηλαδή νὰ συλλάβῃ τὶς μεταξὺ τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων (καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐπιστημῶν) ὑπάρχουσες σχέσεις, ἢ ὅπως ὁ ἴδιος τὸ θέτει: «... τὰ τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γινόμενα τούτοις συνακτέον εἰς σύννοιαν οὐκ ἐπιότητος τε ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως» (Πολιτεία, 537 Α). Ὅπως οἱ ἐπιστῆμες σπουδάζονται σήμερον, λέγει ὁ Πλάτων, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀδηγήσῃν στὴ γνῶσιν τοῦ ὄντος. Κάθε ἐπιστῆμη βασίζεται σὲ ὀρισμένους ἰποθέσεις, τὶς ὁποῖες ἀπλοποιεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀπόδειξιν αὐτῶν. Ἔτσι οἱ ἐπιστῆμες χρησιμοποιοῦν τὶς ἰποθέσεις ὡς ἀρχὰς ἀπόλυτες. Ἡ διαλεκτικὴ, ἀντιθέτως, «τὰς ἰποθέσεις ποιουμένη οὐκ ἀρχὰς ἀλλὰ τῷ ὄντι ἰποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις τε καὶ ὑμᾶς» προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀνυποθέτου ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ διαλεκτικὸς (συνοπτικὸς) ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ καὶ κατανοήσῃ τὶς ἀληθινὰς σχέσεις τῶν ἐπιστημῶν καὶ δίδῃ λόγον περὶ αὐτῶν. (533 Β).

Ἀπὸ καθαρῶς πρακτικῆς σκοπιᾶς, ἡ ὅλη συζήτησις (τὸ θέμα συζητεῖται πρὸς εὐρύτερον στὸ εἰδικὸ κεφ. 2) ἀποτελεῖ πολεμικὴν κατὰ τῶν μνημονοκρατικῶν μεθόδων παρουσιάσεως τῶν μαθημάτων ὅπου ἡ οὐσία τοῦ μαθήματος θυσιάζεται χάριν ἀνωφελῶν λεπτομερειῶν (καί, ἴσως, ἐπιδείξεως ἐπιτυχίας καὶ πολυμαθείας) ποὺ εἶναι ζήτημα ὄχι γνώσεως, ἀλλὰ ἀπλῆς καὶ τυφλῆς ἀπομνημονεύσεως. Τὸ πρόβλημα εἶναι, ἐπίσης, συνδεδεμένον μὲ τὴν σύνταξιν τῶν βοηθητικῶν βιβλίων τῶν σχολείων μας. Ἀλλὰ δὲν προτιθέμεθα νὰ τὸ συζητήσωμε ἐδῶ.

2. — Σ η μ. Μ ε τ. Μεταβίβασις στὴν σύγχρονη Ψυχολογία σημαίνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἡ κυριαρχία ἐνὸς ὀρισμένου πνευματικοῦ ἔργου ἰποβιοθεῖ στὴν κατὰ τὸν εὐχερέστερον δυνατὸν τρόπο ἀπόκτησιν ἄλλων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων σχετικῶν μὲ τὸ πρῶτον. Ἴδον ἓνα παράδειγμα στοιχειώδους μεταβιβάσεως μιᾶς σωματικῆς δεξιότητος, πρὸς πληρεστέρα κατανόησιν: Ἄν ἀσκήσωμε ἓνα παιδί ἐπὶ 15 ἡμέρας νὰ παίξῃ με τὸ ἀριστερὸ χεῖρ τὸ τόπι, θὰ παρατηρήσωμε ὅτι στὸ τέλος τοῦ πειράματος τὸ παιδί παίξῃ εὐχερέστερα τὸ τόπι μὲ τὸ δεξιὸ χεῖρ ἐν συγκρίσει μὲ ἓνα συνομήλικόν του ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ οὐδεμίαν ἀσκήσιν ἔλαβε καὶ καλεῖται τώρα νὰ παίξῃ μὲ τὸ δεξιὸν του χεῖρ. Ἐχομε ἐδῶ μεταβίβασις δεξιότητος ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν εἰς τὸ δεξιὸν χεῖρ.